

ช่องโหว่เชิงโครงสร้างของเกณฑ์อายุในกฎหมายอาญาไทยกับการประเมิน
ความเหมาะสมทางการแพทย์ในคดีร้ายแรงของผู้เยาว์
STRUCTURAL LOOPHOLES OF AGE CRITERIA IN THAI CRIMINAL LAW AND
MEDICAL FITNESS ASSESSMENT IN JUVENILE SERIOUS OFFENSE CASES

อมรรัตน์ ม่วงกลีน¹, พระปลัดชาณรงค์ ประเสริฐศรี^{2*}

Amornrat Mounghklin¹, Phrapalad Chanarong Prasertsri^{2*}

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

วัดไตรรัตนาราม กรุงเทพมหานคร

Wat Trairattanam, Bangkok

*Corresponding Author E-mail: chainoyprasert@gmail.com

Received May 27, 2026; Revised June 25, 2026; Accepted July 7, 2026

บทคัดย่อ

มุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดความเหมาะสมทางการแพทย์กับช่องโหว่ด้านเกณฑ์อายุในการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของผู้เยาว์ในคดีร้ายแรงของประเทศไทย ภายหลังการบังคับใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 29) พ.ศ. 2565 ที่ขยายเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการรับโทษจาก 10 ปี เป็น 12 ปี เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล อย่างไรก็ตาม การพึ่งพาอายุตามปฏิทินเป็นเกณฑ์ตายตัวได้ก่อให้เกิดช่องโหว่เชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะในกรณีคดีอุกฉกรรจ์ร้ายแรงและการที่ผู้เยาว์ถูกเครือข่ายอาชญากรรมแสวงหาประโยชน์เป็นเครื่องมือเพื่อหลบเลี่ยงกฎหมาย จากการศึกษาพบว่า ข้อมูลทางประสาทวิทยาศาสตร์ยืนยันเด่นชัดว่า สมองส่วนหน้า ที่ทำหน้าที่ควบคุมการยับยั้งชั่งใจและประเมินผลกระทบระยะยาว ยังพัฒนาไม่สมบูรณ์จนกว่าจะถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุประมาณ 23–25 ปี ผ่านกระบวนการ ส่งผลให้ระดับพัฒนาการและวุฒิภาวะทางอารมณ์ของผู้เยาว์แต่ละรายมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ สถิติการกระทำผิดซ้ำของผู้เยาว์ไทยที่เพิ่มขึ้นต่อเนื่อง สะท้อนถึงข้อจำกัดของมาตรการฟื้นฟูในปัจจุบันที่ยังไม่สามารถสร้างความสมดุลระหว่างการคุ้มครองเด็กกับการเยียวยาผู้เสียหาย และสร้างความปลอดภัยให้แก่สังคมได้ บทความนี้จึงเสนอให้ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย โดยเปลี่ยนจากการยึดเกณฑ์อายุแบบตายตัว ไปสู่แนวคิดทางนิติจิตเวชที่มุ่งประเมิน สมรรถภาพในการรับผิดชอบ เป็นรายบุคคล ผ่านกลไกสหวิชาชีพร่วมกันระหว่างนักกฎหมาย แพทย์ และนักจิตวิทยา ตลอดจนการนำระบบทวิทางเลือก มาประยุกต์ใช้ เพื่อบูรณาการมาตรการลงโทษตามสัดส่วนความผิดควบคู่กับการบำบัดฟื้นฟู ซึ่งเปิดช่องให้พิจารณาคดีร้ายแรงในระบบผู้ใหญ่ได้ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ อันเป็นการยกระดับความยุติธรรมเชิงสารัตถะและความเชื่อมั่นของสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ความรับผิดชอบทางอาญาของผู้เยาว์, เกณฑ์อายุ, นิติจิตเวช, สมรรถภาพในการรับผิดชอบ

Abstract

analyzes the relationship between medical fitness concepts and loopholes in age-based criminal responsibility for juvenile offenders in serious crimes in Thailand. Following the

enactment of the Criminal Code Amendment Act (No. 29) B.E. 2565 (2022), which raised the minimum age of criminal responsibility from 10 to 12 years to align with international human rights standards, relying solely on chronological age has created structural loopholes. This is particularly evident in heinous crimes and instances where minors are exploited by criminal networks as tools to evade law enforcement. The study reveals that neuroscientific evidence clearly demonstrates that the prefrontal cortex responsible for impulse control and long-term decision-making remains immature until early adulthood (approximately 23–25 years old) through the processes of synaptic pruning and myelination. Consequently, cognitive development and emotional maturity vary significantly among individual minors. Furthermore, the steady increase in juvenile recidivism rates in Thailand from 2019 to 2022 highlights the limitations of current rehabilitation measures, which fail to balance child protection with victim remedy and public safety. Therefore, this article proposes a reform of the Thai juvenile justice system, shifting from rigid age limits to a forensic psychiatry framework that evaluates individual criminal responsibility capacity. This approach requires a multidisciplinary mechanism involving legal, medical, and psychological professionals. Additionally, adopting the Dual-Track System recommended by the UNODC would integrate proportional retributive justice with social welfare rehabilitation. This system would allow serious juvenile offenses to be prosecuted under the adult criminal justice system under specific conditions, ultimately enhancing substantive justice and restoring public confidence.

Keywords: Juvenile Criminal Responsibility, Age Limit, Forensic Psychiatry, Criminal Responsibility Capacity

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ปัญหาการกระทำความผิดร้ายแรงของผู้เยาว์ได้ทวีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี และโครงสร้างครอบครัว ขณะเดียวกัน ระบบกฎหมายอาญาของไทยยังคงยึด “เกณฑ์อายุ” เป็นหลักสำคัญในการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญา โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า ผู้เยาว์ยังขาดวุฒิภาวะในการตัดสินใจเช่นเดียวกับผู้ใหญ่ อย่างไรก็ตาม การใช้เกณฑ์อายุเพียงลำพังไม่อาจสะท้อนระดับพัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์ และสุขภาพจิตของผู้เยาว์แต่ละรายได้อย่างแท้จริง ส่งผลให้เกิดช่องโหว่เชิงโครงสร้างในกระบวนการพิจารณาคดีที่มีความร้ายแรง ในมิติทางการแพทย์และจิตเวชเด็ก และวัยรุ่นอยู่ในช่วงพัฒนาการของสมองที่ยังไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะบริเวณที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมแรงกระตุ้น การประเมินผลกระทบ และการตัดสินใจเชิงเหตุผล ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมเสี่ยงและความสามารถในการรับรู้ผลแห่งการกระทำของตนเอง (Steinberg, 2013) (Casey et al., 2008) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ World Health Organization ที่ระบุว่า สุขภาพจิตของเด็กและวัยรุ่นเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ต้องได้รับการประเมินอย่างเป็นระบบในกระบวนการคุ้มครองและยุติธรรม (World Health Organization, 2021) อีกทั้ง UNICEF ยังชี้ให้เห็นว่า การใช้เกณฑ์อายุเชิงตัวเลขโดยไม่พิจารณาสภาพจิตใจและพัฒนาการรายบุคคล อาจนำไปสู่การละเมิดหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก (UNICEF, 2021)

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของประเทศไทย การประเมิน ความเหมาะสมทางการแพทย์ หรือความสามารถทางจิตในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของผู้เยาว์ (Medical Fitness/Mental Competency) ยังมีได้

ถูกบูรณาการเป็นกลไกหลักในทุกคดี โดยเฉพาะคดีอาญาร้ายแรง ส่งผลให้การวินิจฉัยความรับผิดชอบยังคงพึ่งพาเกณฑ์อายุเป็นสำคัญ มากกว่าการประเมินเชิงสหวิชาชีพ ระหว่างแพทย์ นักจิตวิทยา และนักกฎหมาย สภาพการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความไม่สอดคล้องระหว่างข้อเท็จจริงทางการแพทย์กับหลักกฎหมาย กล่าวคือ ผู้เยาว์บางรายอาจมีศักยภาพในการเข้าใจผลของการกระทำ แต่ได้รับการยกเว้นความรับผิดชอบในระดับสูง ขณะที่ผู้เยาว์อีกส่วนหนึ่งซึ่งมีภาวะบกพร่องทางจิตใจหรือพัฒนาการกลับไม่ได้รับการคัดกรองอย่างเหมาะสม (Mulvey & Schubert, 2012) ความคลาดเคลื่อนดังกล่าวสะท้อนถึงข้อจำกัดของระบบที่ยึดอายุเป็นเกณฑ์ตายตัว โดยละเลยมิติด้านสุขภาพจิตและพัฒนาการมนุษย์ อันเป็นหัวใจสำคัญของความยุติธรรมเชิงสารัตถะ การขาดกลไกประเมินทางการแพทย์อย่างเป็นระบบไม่เพียงกระทบต่อสิทธิของผู้เยาว์เท่านั้น หากยังส่งผลต่อความเชื่อมั่นของสังคมต่อกระบวนการยุติธรรมโดยรวม

ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความเหมาะสมทางการแพทย์กับช่องโหว่ด้านเกณฑ์อายุในการกระทำความผิดร้ายแรงของผู้เยาว์ เพื่อชี้ให้เห็นข้อจำกัดของกรอบกฎหมายปัจจุบัน และเสนอแนวคิดเชิงบูรณาการที่ผสมผสานศาสตร์กฎหมาย และการแพทย์ อันอาจนำไปสู่การพัฒนานโยบายและกลไกการพิจารณาคดีที่ตั้งอยู่บนฐานของพัฒนาการมนุษย์ สิทธิเด็ก และความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

แนวคิดเรื่องวุฒิภาวะทางการแพทย์

งานวิจัยทางประสาทวิทยาศาสตร์ พบว่า สมองส่วน Prefrontal Cortex ซึ่งเกี่ยวข้องกับการยับยั้งชั่งใจ การควบคุมอารมณ์ และการตัดสินใจ ยังพัฒนาไม่สมบูรณ์จนถึงช่วงวัยรุ่นตอนต้น (ประมาณอายุ 25 ปี) ส่งผลให้ผู้เยาว์มีข้อจำกัดในการประเมินผลระยะยาว และควบคุมพฤติกรรมเมื่อเทียบกับผู้ใหญ่ องค์ความรู้ดังกล่าวได้รับการยอมรับในรายงานของ World Health Organization ซึ่งระบุว่าเด็ก และเยาวชนยังอยู่ในช่วงพัฒนาการด้านสมองและจิตสังคม จึงมีความเปราะบางต่อพฤติกรรมเสี่ยงและการตัดสินใจที่ขาดความยับยั้งชั่งใจ (World Health Organization, 2021) การวางแผน และการตัดสินใจ (Executive Functions) เป็นหนึ่งในส่วนสุดท้ายของสมองที่พัฒนาเต็มที่ในมนุษย์ โดยกระบวนการเชื่อมต่อและการพัฒนาของเซลล์ประสาทในบริเวณนี้ยังดำเนินต่อเนื่อง จนถึงช่วงปลายวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (ราวอายุ 23-25 ปี) ซึ่งทำให้ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ การประเมินผลระยะยาว และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลยังไม่เทียบเท่าผู้ใหญ่ในวัยที่อายุมากกว่าเป็นผลจากการที่ Prefrontal Cortex ยังอยู่ในระยะของการ Synaptic Pruning และ Myelination ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญของการพัฒนาโครงสร้างและการเชื่อมต่อภายในสมองในช่วงวัยรุ่นและต่อเนื่องไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น หน้าที่ที่เกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรม และความเสี่ยงยังไม่สมบูรณ์ (Guy-Evans, 2025)

สรุปได้ว่า ผู้เยาว์มีข้อจำกัดด้านการควบคุมพฤติกรรม และการตัดสินใจ อันเนื่องมาจากสมองส่วน Prefrontal Cortex ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับการยับยั้งชั่งใจ การควบคุมอารมณ์ และ Executive Functions ยังพัฒนาไม่สมบูรณ์จนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ส่งผลให้ความสามารถในการประเมินผลระยะยาวและการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลต่ำกว่าผู้ใหญ่ องค์ความรู้ดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานของ World Health Organization ที่ชี้ว่าเด็กและเยาวชนยังอยู่ในช่วงพัฒนาการด้านสมองและจิตสังคม จึงมีความเปราะบางต่อพฤติกรรมเสี่ยง ขณะเดียวกันกระบวนการ Synaptic Pruning และ Myelination ยังคงดำเนินต่อเนื่องถึงราวอายุ 23-25 ปี ทำให้ระบบควบคุมอารมณ์ และพฤติกรรมยังไม่สมบูรณ์ ซึ่งเป็นฐานเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนแนวคิดการกำหนดมาตรการทางกฎหมายที่เน้นการฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษต่อผู้เยาว์

การรับรู้และการตัดสินใจของผู้เยาว์ในคดีอาญาร้ายแรง

การรับรู้ และการตัดสินใจของผู้เยาว์ในคดีอาญาร้ายแรงถูกจำกัดด้วยพัฒนาการทางสมอง และจิตใจ ศาลจึงใช้กระบวนการสืบเสาะพินิจโดยสถานพินิจฯ เพื่อหาสาเหตุ และแนวทางแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ โดยเน้นการพิจารณาเป็นส่วนสำคัญร่วมกับสหวิชาชีพ (นักจิตวิทยา/สังคมสงเคราะห์) ตามแนวทางสิทธิเด็ก กฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชนสากล มองว่า เด็ก และเยาวชนยังมีความสามารถในการตัดสินใจหรือวิเคราะห์ ประมวลผลได้ไม่ดีเท่าผู้ใหญ่ ทั้งด้วยเหตุผลทางชีววิทยาอย่างฮอร์โมนและพัฒนาการด้านสมอง และเหตุผล ด้านประสบการณ์ที่มีน้อยกว่าผู้ใหญ่ เมื่อเจริญเติบโตต่อมาเด็กอาจไม่ได้มีลักษณะการกระทำผิดเป็นนิสัยหรือ เป็นสันดาน กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กจึงเป็นการให้โอกาสในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ กฎหมายอาญา แบ่งผู้กระทำความผิดที่อายุน้อยออกเป็น 4 กลุ่ม ตามอายุ อายุไม่เกิน 12 ปี ถ้าทำผิด ศาลจะ “ยกเว้นโทษ” ให้อายุ 12-15 ปี ถ้าทำผิด ยังคงได้รับการ “ยกเว้นโทษ” แต่ศาลมีอำนาจสั่งมาตรการพิเศษสำหรับเด็ก โดยเฉพาะ เช่น ว่ากล่าวตักเตือน ส่งไปสถานฝึกอบรมหรือคุมประพฤติ อายุ 15-18 ปี ถ้าทำผิด ศาลอาจตัดสิน ลงโทษหรือไม่ก็ได้ ถ้าลงโทษ ให้ลงโทษกึ่งหนึ่ง แต่ถ้ายกเว้นโทษก็ให้กำหนดมาตรการฟื้นฟู และอายุ 18-20 ปี ถ้าทำผิด ต้องรับโทษ แต่ศาลอาญาลดโทษ 1/3 หรือกึ่งหนึ่ง (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน), 2566) พัฒนาการที่ไม่สมบูรณ์ เด็กช่วงอายุ 7-12 ปี มีพัฒนาการด้านความคิด จริยธรรม และการรู้ผิดชอบชั่วดีไม่สมบูรณ์ ขาดความสามารถในการคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของตน ปัจจัยเร่ง การกระทำความผิดอาญาร้ายแรงมักเกิดจากสภาพแวดล้อม สติปัญญา หรือสภาพจิตใจที่ผิดปกติ ไม่ใช่ความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลการประเมินโดยศาล ศาลเยาวชนฯ จะใช้รายงานสืบเสาะพินิจ ถึงอายุ ประวัติ นิสัย และสภาพแวดล้อม เพื่อประกอบการพิจารณาว่าเด็กเข้าใจความผิดร้ายแรงที่ทำลงไป หรือไม่

สรุปได้ว่า ผู้เยาว์มีข้อจำกัดด้านพัฒนาการของสมองและจิตใจ ส่งผลให้ความสามารถในการรับรู้และ ตัดสินใจยังไม่สมบูรณ์ กระบวนการยุติธรรมจึงมุ่งใช้การสืบเสาะพินิจและมาตรการฟื้นฟูร่วมกับทีมสหวิชาชีพ มากกว่าการลงโทษเชิงลงทัณฑ์ โดยกฎหมายอาญากำหนดมาตรการแตกต่างตามช่วงอายุ และศาลใช้รายงาน สืบเสาะพินิจเพื่อประเมินระดับความเข้าใจในความผิด ตลอดจนกำหนดแนวทางแก้ไขฟื้นฟูเป็นรายกรณี ทั้งนี้ สะท้อนหลักคุ้มครองสิทธิเด็ก และแนวคิดการให้โอกาสในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เยาว์

เกณฑ์อายุในกฎหมายอาญาไทย

ระบบกฎหมายไทยใช้ “อายุ” เป็นเกณฑ์หลักในการกำหนดความรับผิดชอบของผู้เยาว์ และใช้กระบวนการ เฉพาะในศาลเยาวชน และครอบครัว หลักการนี้มีเจตนาคู่ครองเด็ก แต่ในทางปฏิบัติกลับก่อให้เกิดปัญหาเชิง โครงสร้าง เมื่อคดีมีลักษณะร้ายแรงหรือมีการใช้ผู้เยาว์เป็นเครื่องมือโดยผู้ใหญ่ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 29) พ.ศ. 2565 (เพิ่มเกณฑ์อายุเด็กในกรณีที่เด็กกระทำความผิดอาญา) มีสาระสำคัญว่าด้วยการปรับเพิ่มเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการรับโทษทางอาญาของเด็กจาก 10 ปี ไปเป็น 12 ปี เพื่อให้มีความเหมาะสมกับเหตุผลทางการแพทย์ มาตรฐานของรัฐธรรมนูญ และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก รวมถึงการปกป้องคุ้มครองเด็ก และการแก้ไขปัญหาลูกหลานตามกลไกการทบทวนสิทธิมนุษยชนของคณะมนตรี สิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ การสงเคราะห์ คุ้มครองสิทธิ และสวัสดิภาพของเด็ก โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ เพื่อให้เด็กที่อายุไม่ถึงเกณฑ์ที่จะต้องรับโทษทางอาญาหรือเป็นผู้ต้องหาที่อ่อน ความรับผิดชอบทางอาญาสามารถออกจากกระบวนการยุติธรรมได้เพิ่มขึ้น และได้รับการปฏิบัติในการคุ้มครอง สวัสดิภาพที่เหมาะสมกับลักษณะของการกระทำความผิดของเด็กตามหลักอาชญาวิทยา ทั้งนี้ “การนำเด็กเข้า สู่กระบวนการยุติธรรมตั้งแต่อายุยังน้อย จะเป็นผลเสียมากกว่าผลดี” ซึ่งหากมีการปรับเพิ่มเกณฑ์อายุขั้นต่ำ

ในการรับโทษทางอาญา จาก 10 ปี เป็น 12 ปี จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งใน 3 มิติ ได้แก่ ต่อตัวเด็ก ต่อครอบครัว และสังคม และต่อประเทศชาติ (สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2565) ไทยพีบีเอสออนไลน์ ตรวจสอบประมวลอาญามาตรา มาตรา 74 ซึ่งเพจนักเรียนเผยแพร่ข้อมูลไว้ว่า ตาม พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 29) พ.ศ. 2565 ที่มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 8 พ.ค. 2565 บัญญัติให้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา 2 มาตรา ได้แก่ มาตรา 73 วรรคหนึ่ง และมาตรา 74 ดังนี้

มาตรา 73 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เด็กอายุไม่เกิน 12 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ”

มาตรา 73 วรรคหนึ่ง ใหม่ เป็นการแก้ไขเกณฑ์อายุเด็ก จากเดิมบัญญัติให้เด็กอายุไม่เกิน 10 ปี กระทำผิดไม่ต้องรับโทษ เป็นอายุไม่เกิน 12 ปี

มาตรา 74 บัญญัติว่า “เด็กอายุกว่า 12 ปีแต่ยังไม่เกิน 15 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ” แต่ให้ศาลมีอำนาจที่จะดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. ว่ากล่าวตักเตือนเด็กนั้นแล้วปล่อยตัวไป และถ้าศาลเห็นสมควรจะเรียกบิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่มาตักเตือนด้วยก็ได้

2. ถ้าศาลเห็นว่าบิดา มารดา หรือผู้ปกครองสามารถดูแลเด็กนั้นได้ ศาลจะมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กนั้น ให้แก่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองไป โดยวางข้อกำหนดให้บิดา มารดา หรือผู้ปกครองระวางเด็กนั้น ไม่ให้ก่อเหตุร้ายตลอดเวลาที่ศาลกำหนด ซึ่งต้องไม่เกิน 3 ปี และกำหนดจำนวนเงินตามที่เห็นสมควร ซึ่งบิดา มารดา หรือผู้ปกครองจะต้องชำระต่อศาลไม่เกินครั้งละ 10,000 บาทในเมื่อเด็กนั้นก่อเหตุร้ายขึ้น แต่ถ้าเด็กนั้นอาศัยอยู่กับบุคคลอื่นนอกจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครองและศาลเห็นว่าไม่สมควรจะเรียกบิดา มารดา หรือผู้ปกครองมาวางข้อกำหนดดังกล่าวข้างต้น ศาลจะเรียกตัวบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ มาสอบถามว่าจะยอมรับข้อกำหนดทำนองที่บัญญัติไว้สำหรับบิดา มารดา หรือผู้ปกครองดังกล่าวข้างต้นหรือไม่ก็ได้ ถ้าบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ยอมรับข้อกำหนดเช่นนั้น ก็ให้ศาลมีคำสั่งมอบตัวเด็กให้แก่บุคคลนั้นไปโดยวางข้อกำหนดดังกล่าว

3. ส่งตัวเด็กนั้นไปยังสถานศึกษา หรือสถานฝึกและอบรม หรือสถานแนะนำทางจิต หรือสถานที่ซึ่งจัดตั้งขึ้น เพื่อฝึกและอบรมเด็ก ตลอดระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่ไม่เกินกว่าวันที่เด็กนั้นจะมีอายุครบ 18 ปี

ในกรณีที่ศาลมอบตัวเด็กให้แก่บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ตาม (2) ศาลจะกำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองความประพฤติเด็กนั้นเช่นเดียวกับที่บัญญัติไว้ในมาตรา 56 ด้วยก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ ให้ศาลแต่งตั้งพนักงานคุมประพฤติหรือพนักงานอื่นใดเพื่อคุ้มครองความประพฤติเด็กนั้น

ในกรณีที่เด็กนั้นไม่มีบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง หรือมีแต่ศาลเห็นว่าไม่สามารถดูแลเด็กนั้นได้ หรือในกรณีที่เด็กอาศัยอยู่กับบุคคลอื่นนอกจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครอง และบุคคลนั้นไม่ยอมรับข้อกำหนดดังกล่าวใน (2) ศาลจะมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กนั้น ให้อยู่กับบุคคลหรือองค์การที่ศาลเห็นสมควร เพื่อดูแล อบรม และสั่งสอนตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดก็ได้ ในเมื่อบุคคลหรือองค์การนั้นยินยอม

คำสั่งของศาลดังกล่าวใน (2) (3) วรรคสอง และวรรคสามนั้น ถ้าในขณะใดภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดไว้ ความปรากฏแก่ศาลโดยศาลรู้เอง หรือตามคำเสนอของผู้มีส่วนได้เสีย พนักงานอัยการ หรือบุคคลหรือองค์การที่ศาลมอบตัวเด็กเพื่อดูแล อบรม และสั่งสอน หรือเจ้าพนักงานว่าพฤติการณ์เกี่ยวกับคำสั่งนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป ก็ให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำสั่งนั้นหรือมีคำสั่งใหม่ตามอำนาจในมาตรานี้

หมายเหตุ (มาตรา 74 ใหม่) หลักการคงเดิม โดยวรรคหนึ่งเป็นการแก้ไขเกณฑ์อายุให้สอดคล้องกับ มาตรา 73 ส่วน (3) ปรับถ้อยคำจาก ส่งเด็กไปยังโรงเรียน เป็นส่งเด็กไปยังสถานศึกษา)

สรุปได้ว่า ระบบกฎหมายไทยกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของผู้เยาว์โดยใช้อายุเป็นเกณฑ์หลัก ภายใต้กระบวนการศาลเยาวชน และครอบครัวเพื่อคุ้มครองเด็ก อย่างไรก็ตาม ในคดีร้ายแรงหรือกรณีที่ผู้ใหญ่ใช้ผู้เยาว์เป็นเครื่องมือ แนวทางดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาเชิงโครงสร้าง การปรับแก้กฎหมายในปี 2565 จึงเพิ่มอายุขั้นต่ำในการรับโทษจาก 10 เป็น 12 ปี เพื่อให้สอดคล้องกับเหตุผลทางการแพทย์ มาตรฐานสิทธิมนุษยชน และหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก ตามข้อเสนอของสำนักงานกิจการยุติธรรม และกลไกการทบทวนสิทธิมนุษยชนของ คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ การแก้ไขมาตรา 73 และ 74 ยังคงยกเว้นโทษแก่เด็กอายุต่ำกว่า 15 ปี แต่เพิ่มมาตรการฟื้นฟู เช่น การว่ากล่าวตักเตือน การคุมความประพฤติ และการส่งเข้าสถานศึกษา/สถานฝึกอบรม สะท้อนแนวคิดอาชญาวิทยาที่มุ่งฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ โดยมีเป้าหมายลดการนำเด็กเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตั้งแต่อายุน้อย และเพิ่มการคุ้มครองสวัสดิภาพอย่างเหมาะสม

ช่องโหว่ในการกระทำผิด

การใช้ผู้เยาว์เป็นตัวแทนก่ออาชญากรรม พบรูปแบบการจัดการโดยเครือข่ายอาชญากรรมที่จงใจใช้ผู้เยาว์ดำเนินการแทน เนื่องจากคาดการณ์โทษที่เบากว่า โดยขบวนการอาชญากรรมระดับเครือข่ายได้มีการระดมสรรพกำลังเด็กและเยาวชนเข้าร่วมในกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย เพื่อหลบเลี่ยงการตรวจสอบและลงโทษจากระบบยุติธรรม เพราะเด็กมักถูกมองว่ามีการตัดสินใจที่เบากว่าผู้ใหญ่และมีสถานะที่อ่อนแอกว่าในการถูกจับกุม และดำเนินคดี งานวิจัยของสถาบันนโยบายของรัฐสภายุโรปชี้ว่าการสรรหาเยาวชนเข้าสู่เครือข่ายอาชญากรรมเป็นยุทธศาสตร์ที่เพิ่มมากขึ้น โดยเด็กถูกกำหนดบทบาทให้ทำหน้าที่ที่เสี่ยงต่ำ เช่น ผู้ส่งของเงินสด หรืองานที่ต้องสัมผัสกับการกระทำผิดโดยไม่เปิดเผยตัวผู้นำหลักของเครือข่าย เพื่อให้การระบุและจับกุมสมาชิกหลักขององค์กรอาชญากรรมยากขึ้นและลดโอกาสที่ผู้ใหญ่ในเครือข่ายจะต้องรับโทษโดยตรงด้านหนึ่ง การแสวงประโยชน์และการบังคับใช้เด็กในบริบทของอาชญากรรมยังได้รับการวิพากษ์ว่าเป็นรูปแบบของการเอาเปรียบ และละเมิดสิทธิเด็ก ซึ่งเด็กอาจตกเป็นเหยื่อมากกว่าที่จะเป็นผู้กระทำผิดโดยสมัครใจ (Marshall, 2024) และการก่ออาชญากรรมที่เกิดจากการกระทำของเด็กและเยาวชน โดยมีเหตุปัจจัยหลัก ๆ ที่ส่งผลในการกระทำผิดไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านครอบครัว สังคมเพื่อนในการคบหา หรือปัญหาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดดในปัจจุบัน ซึ่งเด็กและเยาวชนสามารถเข้าถึงได้ง่ายและส่งผลในการก่ออาชญากรรมแบบออนไลน์ได้อีกช่องทางหนึ่ง และสุดท้ายก็คงเป็นเหตุปัจจัยทางด้านกฎหมายที่มีความล้าหลังอันจะส่งผลให้การบังคับใช้ไม่มีความเด็ดขาดเพียงพอเพราะกฎหมายของประเทศไทยมุ่งคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นหลักไม่ว่าจะเป็นความผิดร้ายแรงเพียงใดก็ตาม (ยุทธชัย ดวงสวัสดิ์ , 2566)

การอ้างความไม่บรรลุนิติภาวะในคดีร้ายแรง

การอ้างความไม่บรรลุนิติภาวะในคดีร้ายแรง ในระบบกฎหมายไทย มีข้อมูลสำคัญ ดังนี้

1. หลักเกณฑ์อายุความรับผิดชอบทางอาญา

ในประเทศไทย ปัจจุบันอายุขั้นต่ำในการรับโทษทางอาญาของเด็กคือ 12 ปีขึ้นไป ตามการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2565 โดยเด็กที่ยังไม่ถึงอายุนี้นี้ จะไม่ต้องรับโทษทางอาญา แม้จะกระทำความผิดตามกฎหมายก็ตาม ซึ่งเป็นการยกเว้นความรับผิดชอบทางอาญาโดยอาศัย “ความไม่บรรลุนิติภาวะ” เป็นเกณฑ์หลักในการคุ้มครองเด็ก ทั้งนี้เด็กอายุกว่า 12 ปีแต่ยังไม่ถึง 15 ปีก็ ยังไม่ต้องรับโทษ แต่จะมีมาตรการพิเศษแทนการลงโทษ เช่น การว่ากล่าวตักเตือน การคุมความประพฤติ หรือส่งไปสถานศึกษาหรือสถานฝึกอบรมตามดุลยพินิจของศาลเยาวชนและครอบครัว

ตัวอย่างคำบัญญัติ: “เด็กอายุไม่เกิน 12 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ” ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 และ มาตรา 74 กำหนดมาตรการตามดุลพินิจศาลกับเด็กอายุกว่า 12 แต่ไม่เกิน 15 ปี

2. การใช้ความไม่บรรลุนิติภาวะในคดีร้ายแรง

ในทางปฏิบัติ แม้ว่ากฎหมายจะกำหนดเกณฑ์อายุความรับผิดชอบเพื่อคุ้มครองเด็ก แต่ในคดีที่มีลักษณะร้ายแรงหรืออุกฉกรรจ์ มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์และข้อเสนอเพื่อให้ศาลหรือระบบยุติธรรม สามารถพิจารณาถึงการลงโทษเด็กที่มีวุฒิภาวะเท่ากับผู้ใหญ่ได้ ด้วยเหตุผลว่าการไม่ลงโทษอาจสร้างความรู้สึกละเมิดศีลธรรมแก่สาธารณะและผู้เสียหาย โดยในงานวิจัยบางฉบับชี้ว่ากฎหมายไทยควรมีการให้ดุลพินิจศาลในการลงโทษเด็กที่อายุอยู่ระหว่างเกณฑ์ความรับผิดชอบ (เช่น 12–15 ปี) หากพฤติการณ์เป็นคดีร้ายแรงและความเสี่ยงต่อสังคมสูง (พิมพ์สุรางค์ ชนินทรลีลา, 2565)

นอกจากนี้ บทความวิจัยยังพบว่า ข้อจำกัดเรื่องอายุอาจไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ที่คณะกรรมการอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) แนะนำให้ตั้งอายุขั้นต่ำเพื่อรับผิดชอบไว้ระหว่าง 14–16 ปีขึ้นไป เพื่อให้คำนึงถึงพัฒนาการทางจิตสังคมของเด็กอย่างเหมาะสม (Inter-American Commission on Human Rights, 2011)

3. ปัญหาทางปฏิบัติในคดีร้ายแรง

งานวิเคราะห์ในประเทศไทยชี้ว่ามีเหตุการณ์ที่เด็กหรือเยาวชนอายุประมาณ 13–15 ปี ก่อคดีร้ายแรงจนเป็นที่ถกเถียงกันในสังคม เพราะตามบทบัญญัติปัจจุบันเด็กยังไม่ต้องรับโทษ แต่สังคมเรียกร้องความรับผิดชอบหรือความยุติธรรมแก่เหยื่อจากการกระทำที่ร้ายแรง และจากการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยกับต่างประเทศ ได้แก่ ฝรั่งเศส ระบบ Civil Law สาธารณรัฐประชาชนจีน และสหรัฐอเมริกา พบว่า แต่ละประเทศนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน 3 แนวทาง ได้แก่ แนวคิดเชิงลงโทษตามสัดส่วนความผิด แนวคิดสังคมสงเคราะห์ และแนวคิดผสมผสาน มาปรับใช้ตามบริบทของตน โดยประเทศส่วนใหญ่มุ่งเน้นแนวคิดสังคมสงเคราะห์ที่ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองและฟื้นฟูเด็กเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม สถิติการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนไทยในช่วง พ.ศ. 2562–2565 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สะท้อนว่า มาตรการฟื้นฟูในปัจจุบันยังไม่สามารถลดการกระทำผิดซ้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในคดีร้ายแรงที่ผู้กระทำความผิดมีอายุต่ำมาก ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยในสังคมและตั้งคำถามต่อความเหมาะสมของช่วงอายุความรับผิดชอบที่กำหนดโทษของไทย ดังนั้น จึงควรทบทวนเกณฑ์อายุ มาตรการความรับผิดชอบ และบทลงโทษทางอาญาให้มีความชัดเจน สมดุลระหว่างการคุ้มครองเด็กกับการเยียวยาผู้เสียหาย และสอดคล้องกับสภาพปัญหาจริงของสังคมร่วมสมัย (ประภาพร สมพร และพิชญา เหลืองรัตนเจริญ, 2568)

สรุปได้ว่า ระบบกฎหมายไทยใช้อายุเป็นเกณฑ์หลักในการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของผู้เยาว์ โดยเด็กอายุต่ำกว่า 12 ปีไม่ต้องรับโทษ และเด็กอายุ 12–15 ปีใช้มาตรการฟื้นฟูแทนการลงโทษ ในคดีร้ายแรงมีข้อถกเถียงว่าการยกเว้นโทษอาจไม่สอดคล้องกับความรุนแรงของการกระทำ และความคาดหวังของสังคม งานวิจัยเสนอให้เปิดดุลพินิจศาลมากขึ้นในกรณีที่เด็กมีวุฒิภาวะ และมีความเสี่ยงต่อสังคม ขณะเดียวกัน มาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศของ Inter-American Commission on Human Rights แนะนำให้อายุขั้นต่ำของความรับผิดชอบอยู่ที่ราว 14–16 ปีเพื่อสอดคล้องพัฒนาการเด็ก เมื่อเปรียบเทียบกับฝรั่งเศส สาธารณรัฐประชาชนจีน และสหรัฐอเมริกา พบว่า ทุกประเทศผสมผสานแนวคิดลงโทษตามสัดส่วนกับแนวคิดสังคมสงเคราะห์ โดยเน้นการคุ้มครอง และฟื้นฟูเด็กเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม สถิติการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนไทยช่วง พ.ศ. 2562–2565 เพิ่มขึ้นต่อเนื่อง สะท้อนข้อจำกัดของมาตรการปัจจุบัน จึงควรทบทวน

เกณฑ์อายุ ความรับผิดชอบ และบทลงโทษให้สมดุลระหว่างการคุ้มครองเด็กกับการเยียวยาผู้เสียหายและสอดคล้องกับบริบทปัญหาจริงของสังคมร่วมสมัย

มุมมองนิติจิตเวช

นิติจิตเวชเสนอให้ประเมิน “สมรรถภาพในการรับผิดชอบ” เป็นรายบุคคล แทนการอิงอายุเพียงอย่างเดียว โดยพิจารณาปัจจัยด้านสติปัญญา การวางแผน และความเข้าใจผลของการกระทำ และนิติจิตเวชเสนอปฏิรูปแนวทางการประเมินความรับผิดชอบทางกฎหมายของเยาวชน โดยเน้นประเมินความสามารถทางจิตใจ เป็นรายบุคคลแทนการอิงอายุเพียงอย่างเดียว โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ปัจจัยด้านสติปัญญา ระดับการวางแผน และความเข้าใจผลของการกระทำ (Capacity and Intent) เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่ยุติธรรม สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมองที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคลแนวทางดังกล่าวมีประเด็นสำคัญดังนี้

ประเมินรายบุคคล (Individual Assessment) การวินิจฉัยจะเน้นไปที่บริบททางจิตวิทยา และความบกพร่องเฉพาะบุคคล ไม่ยึดตามอายุทางปฏิทินเพียงอย่างเดียว

ปัจจัยที่พิจารณา วิเคราะห์ความสามารถด้านสติปัญญา, ความสามารถในการวางแผนการกระทำ, และความเข้าใจถึงผลลัพธ์ที่จะตามมา

วัตถุประสงค์ เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมีความเป็นธรรม โดยแยกแยะผู้กระทำผิดที่มีข้อจำกัดทางพัฒนาการหรือจิตใจออกจากผู้ที่กระทำผิดโดยรู้เท่าถึงการณ์ ประกอบกับปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ป่วยนิติจิตเวชนั้นมีสาเหตุมาจากปัจจัยด้านปัญหาด้านยาเสพติด ซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาที่ทำให้ผู้ป่วยจิตเวชที่มีอาการรุนแรงหรือแสดงความก้าวร้าวกลับมาทำซ้ำ (ปัทมาภรณ์ วันแก้ว และคณะ, 2568)

แนวคิดทางนิติจิตเวช (Forensic Psychiatry) เสนอว่า การพิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาของเด็ก และเยาวชนไม่ควรยึด “อายุ” เป็นเกณฑ์เพียงอย่างเดียว แต่ควรประเมินเป็นรายบุคคล โดยคำนึงถึง สมรรถภาพในการรับผิดชอบ (Criminal Responsibility Capacity) ซึ่งประกอบด้วย ระดับสติปัญญา ความสามารถในการวางแผน การควบคุมตนเอง และความเข้าใจผลของการกระทำ ทั้งนี้ เพื่อสะท้อนพัฒนาการทางจิตใจที่แตกต่างกันของเด็กแต่ละคน (Getzen et al., 2021)

สรุปได้ว่า นิติจิตเวชเสนอให้ประเมิน “สมรรถภาพในการรับผิดชอบ” ของเยาวชนเป็นรายบุคคล แทนการยึดเกณฑ์อายุเพียงอย่างเดียว โดยพิจารณาปัจจัยด้านสติปัญญา ความสามารถในการวางแผน การควบคุมตนเอง และความเข้าใจผลของการกระทำ เพื่อแยกแยะผู้ที่มีข้อจำกัดทางพัฒนาการหรือจิตใจออกจากผู้ที่กระทำผิดโดยรู้เท่าถึงการณ์ แนวทางดังกล่าวมุ่งสร้างความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม และสอดคล้องกับพัฒนาการสมองที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของ American Academy of Psychiatry and the Law ที่เน้นการประเมินความสามารถทางจิตใจเชิงลึกเป็นรายกรณี มากกว่าการใช้เกณฑ์อายุแบบตายตัว

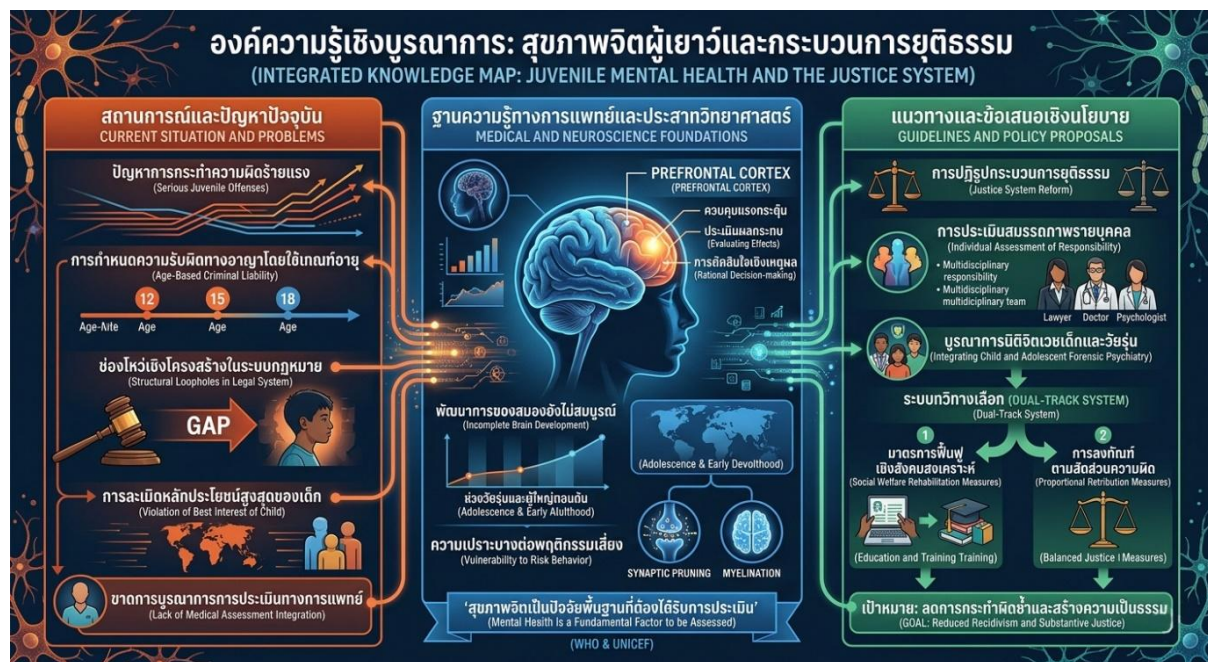
กฎหมายเปรียบเทียบ

หลายประเทศเริ่มใช้แนวคิด “Dual Track” คือ ยังคงระบบคุ้มครองเด็ก แต่เปิดช่องให้พิจารณาคดีร้ายแรงบางประเภทในระบบผู้ใหญ่ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ ซึ่งเป็นแนวทางที่ United Nations Office on Drugs and Crime เคยเสนอไว้ในรายงานนโยบายอาชญากรรมเยาวชน และ UNODC เสนอให้พัฒนากระบวนการยุติธรรมโดยใช้ระบบ dual track ควบคู่ระหว่างการลงโทษ และการบำบัดฟื้นฟู เน้นการประเมินรายบุคคล บูรณาการนิติจิตเวช และใช้มาตรการทางเลือกแทนการจำคุก โดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก เยาวชน และผู้ป่วยจิตเวช

เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันการกระทำผิดซ้ำและส่งเสริมการคืนคนดีสู่สังคมอย่างยั่งยืน และระบบ Dual Track เป็นกลไกที่ประสานการลงโทษทางอาญากับมาตรการฟื้นฟู โดยเปิดช่องให้ประเมินสมรรถภาพเป็นรายบุคคล เพื่อเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับผู้กระทำผิดแต่ละราย ลดการใช้เกณฑ์อายุแบบตายตัว และเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ (เอกอนันต์ จำปา, 2553) แนวทางของ United Nations Office on Drugs and Crime เสนอให้ใช้ระบบ dual track ควบคู่ระหว่างการลงโทษทางอาญาและการบำบัดฟื้นฟู โดยเน้นการประเมินรายบุคคลและการใช้มาตรการทางเลือกแทนการจำคุก โดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก เยาวชน และผู้ป่วยจิตเวช (United Nations Office on Drugs and Crime, n.d.)

สรุปได้ว่า หลายประเทศเริ่มนำแนวคิด Dual Track มาใช้ โดยคงระบบคุ้มครองเด็กควบคู่กับการเปิดช่องพิจารณาตีร้ายแรงบางประเภทในระบบผู้ใหญ่ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ ทั้งนี้ United Nations Office on Drugs and Crime เสนอให้พัฒนาระบบการยุติธรรมผ่านระบบ Dual Track ที่ประสานการลงโทษทางอาญากับการบำบัดฟื้นฟู เน้นการประเมินรายบุคคล บูรณาการนิติจิตเวช และใช้มาตรการทางเลือกแทนการจำคุก โดยเฉพาะในเด็ก เยาวชน และผู้ป่วยจิตเวช เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันการกระทำผิดซ้ำและส่งเสริมการคืนคนดีสู่สังคมอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากแผนภาพข้างต้น สามารถสรุปความเชื่อมโยงขององค์ความรู้ออกเป็น 3 ส่วนหลัก ดังนี้

1. สภาพปัญหาและข้อจำกัดของระบบปัจจุบัน (The Core Dilemma) ระบบกฎหมายไทยในปัจจุบันพึ่งพา เกณฑ์อายุทางปฏิทิน (Chronological Age) เป็นดัชนีชี้วัดหลักในการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญา (เช่น การปรับเกณฑ์อายุขั้นต่ำจาก 10 ปี เป็น 12 ปีตามกฎหมายฉบับใหม่ พ.ศ. 2565) แม้จะมีเจตนาที่ดีในการคุ้มครองสิทธิเด็กตามมาตรฐานสากล แต่ในทางปฏิบัติกลับเผชิญ ช่องโหว่เชิงโครงสร้าง เมื่อเผชิญกับ

คดีอุกฉกรรจ์ร้ายแรง หรือการที่กลุ่มอาชญากรจงใจใช้ช่องว่างนี้ นำผู้เยาว์มาเป็นเครื่องมือในการทำผิดเพื่อหลบเลี่ยงโทษ ประกอบกับสถิติการกระทำผิดซ้ำของเยาวชนไทยที่มีแนวโน้มสูงขึ้น สะท้อนว่ามาตรการฟื้นฟูรูปแบบเดิมยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

2. ข้อเท็จจริงทางประสาทวิทยาศาสตร์ (Neuroscience Evidence) ยืนยันว่า สมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) ซึ่งทำหน้าที่หลักเกี่ยวกับระบบคิดขั้นสูง (Executive Functions) การยับยั้งชั่งใจและการประเมินความเสี่ยงระยะยาว ยังพัฒนาไม่สมบูรณ์จนกว่าจะถึงช่วงอายุประมาณ 23–25 ปี เนื่องจากสมองยังต้องผ่านกระบวนการปรับแต่งข่ายงานประสาท (Synaptic Pruning) และการสร้างปลอกประสาท (Myelination) ด้วยเหตุนี้ วุฒิภาวะและความเข้าใจผลของการกระทำของผู้เยาว์แต่ละคนจึงแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง การใช้อายุเชิงตัวเลขมาเป็นเกณฑ์ตัดสินความรับผิดชอบแบบเหมารวม จึงไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงทางการแพทย์

3. ทางออกเชิงนโยบาย ระบบสหวิชาชีพและทวิทางเลือก (The Integrated Solution) เพื่อแก้ไขช่องโหว่ดังกล่าว จึงเสนอให้หลอมศาสตร์ทางกฎหมายและการแพทย์เข้าด้วยกัน ผ่าน 2 กลไกสำคัญการประเมินสมรรถภาพรายบุคคล (Individual Capacity Assessment) เปลี่ยนผ่านจากการดูแลในศูนย์กักขังไปสู่การตั้งทีมสหวิชาชีพ (นักกฎหมาย, แพทย์, นักจิตวิทยา) เพื่อประเมินระดับสติปัญญา วุฒิภาวะอารมณ์และความตั้งใจในการกระทำผิดของผู้เยาว์รายนั้น ๆ เป็นกรณีไป

ระบบทวิทางเลือก (Dual-Track System) นำโมเดลสากลของ UNODC มาปรับใช้ โดยแยกกระบวนการยุติธรรมเป็นสองสายขนานกัน สายหนึ่งเน้นการบำบัดฟื้นฟูสำหรับผู้เยาว์ที่ขาดความพร้อมทางจิตใจ ส่วนอีกสายหนึ่งเปิดช่องให้สามารถนำผู้เยาว์ที่กระทำความผิดอุกฉกรรจ์ร้ายแรงและมีวุฒิภาวะเทียบเท่าผู้ใหญ่ เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีในระบบผู้ใหญ่ได้ภายใต้เงื่อนไขที่เข้มงวด เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างการคุ้มครองเด็กและการเยียวยาผู้เสียหายในสังคม

สรุป

การกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของผู้เยาว์ในระบบกฎหมายไทยปัจจุบัน ยังคงพึ่งพาเกณฑ์อายุตามปฏิทินเป็นดัชนีชี้วัดหลัก ซึ่งปรากฏเด่นชัดในการปรับปรุงประมวลกฎหมายอาญามาตรา 73 และ 74 (ฉบับที่ 29) พ.ศ. 2565 ที่ขยายเกณฑ์อายุขั้นต่ำในการรับโทษจาก 10 ปี เป็น 12 ปี เพื่อให้สอดคล้องกับหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กและมาตรฐานสากล อย่างไรก็ตาม แนวทางดังกล่าวก่อให้เกิดช่องโหว่เชิงโครงสร้างในมิติทางนิติจิตเวชและอาชญาวิทยาร่วมสมัย โดยเฉพาะในกรณีคดีอุกฉกรรจ์ร้ายแรง หรือกรณีที่เยาวชนถูกเครือข่ายอาชญากรรมแสวงหาประโยชน์เป็นเครื่องมือในการทำผิด ซึ่งข้อมูลทางประสาทวิทยาศาสตร์ยืนยันเด่นชัดว่า สมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) ที่ทำหน้าที่ควบคุมการยับยั้งชั่งใจและประเมินผลระยะยาวยังคงอยู่ระหว่างกระบวนการพัฒนาโครงสร้างสมอง (Synaptic Pruning และ Myelination) จนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ส่งผลให้ระดับพัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์ และวุฒิภาวะในผู้เยาว์แต่ละรายมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญและไม่อาจสะท้อนได้ด้วยเกณฑ์อายุเชิงตัวเลขเพียงอย่างเดียว

ด้วยเหตุนี้ แนวคิดทางนิติจิตเวชจึงเสนอให้มีการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม โดยเปลี่ยนผ่านจากการยึดเกณฑ์อายุที่ตายตัว ไปสู่ระบบการประเมิน “สมรรถภาพในการรับผิดชอบ” (Criminal Responsibility Capacity) เป็นรายบุคคล ผ่านกลไกสหวิชาชีพที่ควรรวมมิติทางกฎหมาย การแพทย์ และจิตวิทยา เพื่อวิเคราะห์ระดับสติปัญญา ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม และความเข้าใจผลแห่งการกระทำอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติในอารยประเทศที่ประยุกต์ใช้ระบบทวิทางเลือก (Dual-Track System) ตามข้อเสนอของทบวงการแห่งสหประชาชาติว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรม (UNODC) ระบบดังกล่าวบูรณาการมาตรการลงโทษตามสัดส่วนความผิดควบคู่ไปกับการบำบัดฟื้นฟูเชิงสังคมสงเคราะห์ โดยเปิดช่องทางให้สามารถ

ดำเนินคดีร้ายแรงในระบบผู้ใหญ่ได้ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ การพัฒนากลไกเชิงบูรณาการเช่นนี้ ไม่เพียงแต่จะช่วยลดอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้เยาว์ที่มีแนวโน้มเติบโตสูงขึ้น แต่ยังสร้างความสมดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิสวัสดิภาพของเด็กและการเยียวยาผู้เสียหาย อันเป็นการยกระดับความเชื่อมั่นและความยุติธรรมเชิงสารัตถะให้แก่สังคมโดยรวม

เอกสารอ้างอิง

- ยุทธชัย ดั่งสวัสดิ์ . (2566). ปัญหาการก่ออาชญากรรมของเด็กและเยาวชนกับมาตรการลงโทษ. วารสารวิชาการนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 11(1), 123–136.
- ประภาพร สมพร และพิชญา เหลืองรัตนเจริญ. (2568). การกระทำความผิดของเด็ก: ศึกษากรณีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74. วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์, 9(1), 54–76.
- ปัทมาภรณ์ วันแก้ว และคณะ. (2568). การเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานด้านนิติจิตเวชเพื่อป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้ป่วยจิตเวช. วารสารพยาบาลตำรวจและวิทยาศาสตร์สุขภาพ, 17(1), 152–163.
- พิมพ์สุรางค์ ชนินทรลีลา. (2565). การยกเว้นความรับผิดในทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 74 (เอกัตศึกษาปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน). (2566). เมื่อเด็กคนหนึ่งกระทำความผิด .. เส้นทางสู่กระบวนการยุติธรรมและการให้ความยุติธรรมให้กับผู้เสียหาย. สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2569, จาก <https://www.tijthailand.org/article/detail/juvenile-justice>.
- สำนักงานกิจการยุติธรรม. (2565). พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 29) พ.ศ. 2565 เกี่ยวกับเกณฑ์อายุเด็กในกระบวนการยุติธรรม. สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2569 จาก https://www.oja.go.th/wp-content/uploads/2022/05/1-250565_law-child.pdf.
- เอกอนันต์ จำปา. (2553). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นพนักงานสอบสวน: ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดอาญาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Casey, B. J. (2008). The adolescent brain. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1124(1), 111–126.
- European Parliament Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs. (2025). Recruitment of minors into organised crime. Retrieved 18 February 2026, from [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2025\)772903](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2025)772903).
- Getzen et al. (2021). Rehabilitation Prioritized via Juvenile Court for California Youth under Age 16. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 49(4), 623–625.
- Guy-Evans, O. (2025). Guy-Evans, O. (2025). When does the prefrontal cortex fully develop?. Retrieved 18 February 2026, from <https://shorturl.asia/NOxpg>.
- Inter-American Commission on Human Rights. (2011). Juvenile Justice and Human Rights. Washington, D.C.: Organization of American States. Retrieved 18 February 2026, from <https://shorturl.asia/7p53a>.
- Marshall, H. (2024). Child Criminal Exploitation and the Interactional Emergence of Victim Status. *The British Journal of Criminology*, 64(5), 1011–1027.

- Mulvey, E. P. & Schubert, C. A. (2012). Transfer of juveniles to adult court: Effects of a broad policy in one court. Washington, DC: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
- Steinberg, L. (2013). Age of Opportunity: Lessons from the New Science of Adolescence. New York: Houghton Mifflin Harcourt.
- UNICEF. (2021). The State of the World's Children 2021: On My Mind – Promoting, Protecting and Caring for Children's Mental Health. New York: UNICEF.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (n.d.). Treatment and Care for People with Drug Use Disorders in Contact with the Criminal Justice System. Retrieved 18 February 2026, from <https://shorturl.asia/VmhpN>.
- World Health Organization. (2021). Guidelines on Mental Health Promotive and Preventive Interventions for Adolescents. Geneva: World Health Organization.